УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.37>**Мирослава Красноборова,***радник Посольства України в Королівстві Нідерланди,
прокурор зі зв'язку для Європейської організації з питань юстиції,
здобувач Міжрегіональної академії управління персоналом*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МОЖЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ЄВРОЮСТУ ДЛЯ СПРИЯННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПІЛЬНИХ СЛІДЧИХ ГРУП В УКРАЇНІ

У статті викладено аналіз наявних нормативно-правових засад співробітництва компетентних органів України з Європейським агентством з питань юстиції (Євроюстом), зокрема, у контексті виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, а також Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції.

Висвітлено роль та мету діяльності агентства, наявні можливості Євроюсту щодо сприяння взаємодії з питань міжнародного співробітництва під час кримінального провадження при розслідуванні та кримінальному переслідуванні транскордонних злочинів. Основну увагу приділено ролі вказаної інституції Європейського Союзу у діяльності спільних слідчих груп, зокрема тих, які створені за участю українських правоохоронних органів у рамках міжнародно-правової співпраці під час досудового розслідування кримінальних проваджень.

Викладено основні форми та напрями підтримки спільних слідчих груп, насамперед в частині експертної допомоги, інституційно-організаційної та фінансової підтримки, зокрема часткового покриття Євроюстом видатків, пов'язаних із роботою спільних слідчих груп та проведенням спільних заходів. Також у статті приділено увагу діяльності Мережі експертів з питань спільних слідчих груп, Секретаріат якої функціонує на базі Євроюсту.

Наведено успішний приклад залучення Євроюсту для сприяння міжнародному співробітництву щодо розслідування катастрофи пасажирського літака Малайзійських авіаліній, що виконував рейс МН-17, 17 липня 2014 р. У цьому зв'язку акцентується увага на доцільності розширення співпраці українських національних органів із Євроюстом та використання його можливостей для координації пов'язаних розслідувань із представниками слідчих та судових органів держав-членів ЄС, що, безумовно, сприятиме повному та всебічному дослідженню обставин вчинення складних транснаціональних злочинів та не дасть змоги причетним особам уникнути покарання.

Ключові слова: спільні слідчі групи, Євроюст, Мережа експертів з питань спільних слідчих груп, Секретаріат Мережі експертів з питань спільних слідчих груп.

Постановка проблеми. Україна поступально рухається шляхом приведення нормативно-правової бази до стандартів ЄС та використання передових європейських напрацювань у різних галузях діяльності держави, зокрема у сфері юстиції, свободи та безпеки. Низка заходів з указаних питань, зокрема, передбачена в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Так, у Європейському Союзі діють спеціальні агенції, основною метою яких є сприяння розслідуванню транснаціональних кримінальних правопорушень у тому числі спільно з представниками правоохоронних органів інших держав.

З метою повноцінного використання можливостей таких інституцій ЄС у діяльності спільних слідчих груп, насамперед Євроюсту та Європолу, необхідно провести аналіз наявних інструментів та організаційно-правових засад їх використання українськими правоохоронними та судовими органами.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Питання міжнародного та регіонального співробітництва у сфері протидії організованій злочинності, міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, окремі аспекти діяльності Євроюсту і Європолу, методи та засоби їхньої роботи досліджувались такими українськими вченими, як М. В. Буроменський, О. Ю. Шостко, Н. А. Боднар, О. С. Устименко.

Поняття, суть та діяльність міжнародних спільних слідчих груп ґрунтовно вивчалися Конні Райкен з Університету Тілбур (Королівство Нідерланди), Гертот Вермейлен, професором кримінального права з Університету Генту (Королівство Бельгія).

При цьому у вітчизняних наукових колах тематика залучення Євроюсту до сприяння діяльності спільних слідчих груп за участю представників українських та іноземних правоохоронних органів ретельно не вивчалась, у зв'язку з чим ця стаття є певною мірою новелою в частині опрацювання та висвітлення основних положень відповідної співпраці.

Метою статті є розгляд положень чинного законодавства України щодо співпраці компетентних органів України із Євроюстом, засад спільної діяльності у разі створення спільних слідчих груп, адміністративних аспектів отримання експертної допомоги, залучення фінансування тощо; обґрунтування із наведенням практичних прикладів продовження нормотворчої роботи для використання українською стороною усього спектру інструментів підтримки Євроюстом національних органів під час проведення кримінальних розслідувань транснаціональних злочинів.

Виклад основного матеріалу. Статтями 20-24 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, передбачено низку зобов'язань України, спрямованих насамперед на боротьбу з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму, незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин, злочинністю та корупцією, а також удосконалення співробітництва з вказаних питань, зокрема співробітництва у цивільних та кримінальних справах.

Одними із чинників виконання даної Угоди безпосередньо визначено посилення взаємодії щодо взаємної правової допомоги та екстрадиції, а також більш тісне співробітництво з Євроюстом [1].

Зазначені норми відповідно кореспондуються з положеннями розділу 24 «Юстиція, свобода, безпека» *Acquis communautaire*.

Євроюст – це інституція ЄС, діяльність якої започатковано на зламі тисячоліть та основною метою якої підтримка та зміцнення співпраці та координації між національними органами слідства та кримінального переслідування під час кримінального провадження. З 12 грудня 2019 року Євроюст набув статусу агенції ЄС, і повна назва його

нині the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation [3].

Взаємодія між Україною і Євроюстом забезпечується відповідно до Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції, укладеної 27.06.2016 та ратифікованої Верховною Радою України 08.02.2017.

Текст Угоди було узгоджено і парафоровано делегаціями Євроюсту та України ще у 2011 році. Після проходження в інституціях Європейського Союзу всіх необхідних процедур Рада ЄС 21 квітня 2016 року затвердила мандат, який уповноважує Євроюст на підписання Угоди.

Укладення зазначеної Угоди дозволяє підняти на якісно новий рівень співпрацю у галузі надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах як безпосередньо з Євроюстом, так і з усіма державами – членами Європейського Союзу.

Як слушно зазначає О. Ю. Шостко, підтримка транскордонного співробітництва і кооперації між різними правоохоронними органами для поліпшення розслідування організованої злочинної діяльності вважається однією з найбільш ефективних стратегій зменшення негативного впливу організованої злочинності. Українські правоохоронні органи повинні якнайшвидше почати використовувати ті можливості, які вже є у законодавчій площині. Видається надзвичайно важливою активна співпраця із Європолем, Євроюстом. Для проведення досудового розслідування злочинів, скоєних організованими злочинними угрупованнями, однією з найбільш ефективних форм вважаємо інститут спільних слідчих груп [7].

У контексті діяльності спільних слідчих груп роль Євроюсту зросла з моменту набрання чинності 4 липня 2009 року Рішенням Ради ЄС щодо Євроюсту, яким інституцію визначено основною контактною установою щодо спільних слідчих груп та встановлено обмін інформацією.

Зазначеним рішенням також було надано можливість національним представникам держав – членів ЄС у Євроюсті брати участь у діяльності спільних слідчих груп та передбачено створення Секретаріату Мережі експертів щодо спільних слідчих груп як частини Євроюсту.

Як зазначав колишній Президент Євроюсту, Національний представник Португалії Хосе Луїс Лопес да Мота, Євроюст є, напевне, найбільш релевантною інституцією, щоб давати відповіді на запитання, у яких випадках доцільно створювати спільну слідчу групу та які переваги вона дає. Євроюст надає поради щодо типу справ,

які можуть виграти від створення спільної слідчої групи, допомагає національним органам влади у покроковому створенні спільної слідчої групи, а також надає поради про те, що може бути зроблено без спільної слідчої групи [6].

Тож які саме інструменти передбачає Євроюст для підтримки спільних слідчих груп, до складу яких входять представники компетентних органів держав – членів ЄС, а також так званих «третіх» країн, тобто країн – не членів ЄС.

Умовно їх можна поділити на три групи: адміністративно-організаційні, фінансово-технічні та методичні.

До перших можна віднести безпосередньо операційні можливості Євроюсту. У штаб-квартирі Євроюсту у Гаазі (Королівство Нідерланди) розміщені 26 (станом на 01.02.2020, після вступу у дію 12.12.2019 Положення про Євроюст та набранням чинності 31.01.2020 Угодою про умови виходу Британії з ЄС) представництв держав-членів ЄС та 6 прокурорів зі зв'язку з Норвегії, США, Швейцарії, України, Північної Македонії та Чорногорії.

Для представників компетентних органів цих країн Євроюст надає можливість проводити координаційні наради у Євроюсті для безпечного обміну інформацією та узгодження спільних слідчих дій. З метою належного проведення таких зустрічей Євроюст забезпечує спеціально обладнані приміщення, переклад мовами держав-учасниць засідання, покриває витрати на переліт та проживання, надає адміністративно-правову підтримку.

Також для представників України доступне спеціалізоване приміщення координаційного центру у Євроюсті, яке дозволяє в режимі онлайн здійснювати моніторинг та синхронізацію спільних дій у державах-учасниках спільної слідчої групи під час проведення конкретних операцій чи процесуальних дій, насамперед обшуків та затримань причетних осіб.

До фінансово-технічних інструментів підтримки спільних слідчих груп належить покриття операційних витрат та надання в оренду апаратури. Так, відповідно до заявки на фінансування, яка подається учасником спільної слідчої групи з держави-члена ЄС, Євроюстом може бути профінансовано подорожі учасників спільної слідчої групи для проведення зустрічей і процесуальних дій, здійснення перекладу як усного, так і матеріалів кримінального провадження, якими обмінюються сторони, перевезення вилучених предметів злочинів чи речових доказів. Спільній слідчій групі, що проводить пов'язані

розслідування, надаються засоби мобільного зв'язку та комп'ютери, обладнані конфіденційною системою обміну даними.

Внесенням змін до Закону України «Про прокуратуру» у вересні 2019 року відкрито можливість для використання вказаних інструментів українською стороною. Так, відповідно до ч. 1 ст. 89 цього закону фінансування прокуратури здійснюється за рахунком коштів Державного бюджету України, а також інших джерел, не заборонених законодавством, у тому числі у випадках, передбачених міжнародними договорами України або проектами міжнародної технічної допомоги, зареєстрованими в установленому порядку. Відповідна норма передбачає опцію для відшкодування Євроюстом коштів, пов'язаних із діяльністю українських учасників спільних слідчих груп, як це передбачено нормативними документами Євроюсту та здійснюється на практиці державами-членами ЄС.

Також, як зазначалося, з метою забезпечення підтримки спільних слідчих груп та надання методичної допомоги на базі Євроюсту діє Секретаріат Мережі експертів щодо спільних слідчих груп. Представники Секретаріату, зокрема, здійснюють практичне та фінансове забезпечення підтримки Євроюстом діяльності спільних слідчих груп, ведуть облік, проводять аналіз законодавства та надають відповідні рекомендації щодо подальшого кримінального переслідування причетних осіб.

Наявність Угоди про співробітництво між Україною та Євроюстом, а також відрядженого Прокурора зі зв'язку для Євроюсту дозволяють українським правоохоронним органам повною мірою використовувати всі зазначені можливості для забезпечення ефективної діяльності спільних слідчих груп.

Як позитивний приклад такої взаємодії можна навести діяльність спільної слідчої групи з розслідування збиття пасажирського літака Малайзійських авіаліній, що виконував рейс МН-17, 17 липня 2014 р., у результаті чого загинули 298 осіб. Відповідно до угоди про створення спільної слідчої групи, яка була укладена 7 серпня 2014 року за результатами координаційного засідання у Євроюсті 28 липня того ж року, до її складу увійшли представники компетентних органів Нідерландів, України, Бельгії, Австралії, а також Малайзії та Євроюсту. Як зазначено у повідомленні на офіційному сайті прокуратури Королівства Нідерланди, Євроюст відіграє важливу роль у сприянні міжнародному співробітництву щодо розслідування катастрофи.

Висновки

Ураховуючи викладене, можна підсумувати, що Євроюст є ключовою інституцією для сприяння розслідуванням у рамках спільних слідчих груп, забезпечуючи експертну та практичну підтримку їхньої діяльності.

Натепер наявні всі організаційно-правові засади для використання можливостей Євроюсту спільними слідчими групами, до складу яких входять представники українських компетентних органів.

Найбільш важливими з операційної точки зору є засідання спільних слідчих груп у штаб-квартирі Євроюсту та використання координаційного центру. Врегульовуючи відповідне питання у нормативних актах України, можливо забезпечити часткове фінансування витрат, пов'язаних із діяльністю спільних слідчих груп за участю представників органів прокуратури та досудового розслідування України.

З огляду на наявний прогрес у застосуванні інструменту спільних слідчих груп під час проведення досудових розслідувань складних транскордонних злочинів, видається доцільним забезпечити використання експертних можливостей Євроюсту та подальшу взаємодію з Мережею експертів з питань спільних слідчих груп, зокрема, з метою обміну кращими практиками та досвідом щодо роботи в рамках спільних слідчих груп.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 29.01.2020).
2. Acquis communautaire. URL: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/>

conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en (дата звернення: 29.01.2020).

3. Regulation (eu) 2018/1727 of the European Parliament and of the Council of the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust), on 14 November 2018 and replacing and repealing Council Decision 2002/187/JHA URL: [http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/EurojustRegulation/Eurojust%20Regulation%20\(Regulation%20\(EU\)%202018-1727%20of%20the%20European%20Parliament%20and%20of%20the%20Council\)/2018-11-21_Eurojust-Regulation_2018-1727_EN.pdf](http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/EurojustRegulation/Eurojust%20Regulation%20(Regulation%20(EU)%202018-1727%20of%20the%20European%20Parliament%20and%20of%20the%20Council)/2018-11-21_Eurojust-Regulation_2018-1727_EN.pdf) (дата звернення: 29.12.2019).

4. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції від 27.06.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16 (дата звернення: 03.09.2019).

5. Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII «Про прокуратуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#n844> (дата звернення: 03.09.2019).

6. Jose Luis Lopes da Mota, Eurojust and Its Role in Joint Investigation Teams, EUCRIM, 3/2009, 88 p.

7. Шостко О.Ю. Міжнародне та регіональне співробітництво у сфері протидії організованим злочинностям. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 366-370.

8. Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2019:384I:TOC> (дата звернення: 03.02.2020).

9. Joint investigation into Flight MH17. URL: <https://www.om.nl/@86120/joint-investigation/> (дата звернення: 03.02.2020).

10. C.Rijken and G.Vermeulen (Eds.), Joint Investigation Teams in the European Union ©2006, T M C Asser press, The Hague, The Netherlands and the Authors. P. 13-14.

The article analyzes the existing legal framework for cooperation between the competent authorities of Ukraine and the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust), namely with regard to the Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, as well as Agreement on Cooperation between Eurojust and Ukraine.

The article highlights the role and aim of the Agency that is dedicated to support and to strengthen coordination and cooperation between national investigating and prosecuting authorities, also shows the existing opportunities of Eurojust for facilitating international cooperation in criminal matters for investigation and prosecution of transnational crimes. Particular attention is paid to the role of the aforementioned EU institution in the context of the activities of joint investigation teams, in particular those established with the participation of Ukrainian law enforcement agencies in the framework of international legal cooperation during the pre-trial investigation of criminal proceedings.

The main forms and directions of support of joint investigation teams are outlined, namely in the area of expert assistance, institutional, organizational and financial support like partial coverage by Eurojust the costs related to activities of the joint investigation teams and joint actions. The article also draws attention to the activities of the Network of Experts on Joint Investigation Teams (JITs) and JIT Secretariat that is based at Eurojust.

In addition, the example of successful involvement of Eurojust to facilitate and coordinate the investigation of the crash of Malaysia Airlines Flight MH17 on July 17, 2014 is mentioned. In this context, the article raises the issue of the expediency of expanding the cooperation between Ukrainian national authorities and Eurojust. Using its capabilities for coordination with the representatives of the investigative and judicial authorities of the EU Member States concerning the connected investigations will undoubtedly facilitate a full and comprehensive investigation of the circumstances of complex transnational crimes and preventing persons involved to avoid the responsibility.

Key words: joint investigation teams, Eurojust, JIT Network, JIT Secretariat.